

تعلیم و تربیت اسلامی در خانواده

پودمان تعلیم و تربیت در خانواده

مولفان:

۱. محمد بن آشنانی

۲. صادق خالقی

این محتوای درسی برای درس « تعلیم و تربیت اسلامی در خانواده » از پودمان « تعلیم و تربیت در خانواده » دوره آموزش های خاص " مدیریت خانواده " در مقطع کارشناسی تدوین شده است.

۱۳۹۳

وزارت آموزش عالی و تحقیقات علمی

سرشناسه : محمدی، علی، ۱۳۴۲ -
عنوان و نام پدیدآور : تعلیم و تربیت اسلامی در خانواده: پودمان تعلیم و تربیت در خانواده/ مولفان علی محمدی‌آشنائی، صابر خالقی؛ ویراستار زینب محمدزاده.
مشخصات نشر : تهران: موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی هلال ایران، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری : ۲۴۰ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۱۹-۰۰-۴ ریال
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
عنوان دیگر : پودمان تعلیم و تربیت در خانواده.
موضوع : تربیت خانوادگی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
شناسه افزوده : خالقی، صابر، ۱۳۵۶ -
شناسه افزوده : موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی هلال ایران
رده بندی کنگره : BP ۲۵۳/۴/م۳ت۷۱۳۹۳
رده بندی دیویی : ۲۹۱-۰۴
شماره کتابشناسی ملی : ۳-۲۲۵

موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی هلال ایران

عنوان کتاب: تعلیم و تربیت اسلامی در خانواده: پودمان تعلیم و تربیت در خانواده
نویسندگان: علی محمدی‌آشنائی، صابر خالقی
ویراستار: زینب محمدزاده
طراح جلد: معصومه میرحسینی
صفحه‌آرا: مؤگان پاینده‌داری نژاد
ناشر: موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی هلال ایران (وابسته به جمعیت هلال احمر)
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۱۹-۰۰-۴
قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال
چاپخانه: پایدار پویای نفیس
نوبت چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۳
شمارگان: ۴۰۰ نسخه

کلیه حقوق این اثر متعلق به "انتشارات موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی هلال ایران (وابسته به جمعیت هلال احمر)" است و هر نوع استفاده بازرگانی از این کتاب اعم از زیراکس، یازنویسی، ضبط کامپیوتر و یا تکثیر به هر صورت دیگر، کلاً و جزئاً، ممنوع و قابل تعقیب قانونی است.

نشانی: تهران، میدان فلسطین، خیابان ایتالیا، موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی هلال ایران، پلاک ۱

تلفن: ۸۸۹۹۳۹۵۹ -۶۰ دورنگار: ۸۸۹۵۴۰۰۷ کدپستی: ۱۴۱۶۶-۴۴۹۹۳

وب سایت: www.helal-uast.ac.ir

پست الکترونیکی: info@helal-uast.ac.ir

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
-------	------

پیش‌گفتار ناشر ۹

پیش‌گفتار مؤلف ۱۰

فصل اول: آشنایی با مفاهیم بنیادین

هدف‌های تربیتی ۱۴

شناخت واژگانی و اصطلاحات تعلیم ۱۵

شناخت لغوی و اصطلاحی تربیت ۱۵

تفاوت تربیت با صنعت ۱۷

پیوستگی و همبستگی تعلیم و تربیت ۲۰

انواع ارتباط تعلیم و تربیت ۲۱

اهمیت، ضرورت و جایگاه تعلیم و تربیت ۲۲

خانواده ۲۴

شناخت لغوی و اصطلاحی خانواده ۲۴

جایگاه و اهمیت خانواده ۲۴

خانواده در قرآن ۲۵

هدف از ازدواج، یافتن هم‌پروازی به سوی خداوند ۲۸

ضرورت و کارکردهای تشکیل خانواده ۲۹

خلاصه فصل ۳۵

خودآزمایی ۳۸

فصل دوم: مبانی تعلیم و تربیت اسلامی

شناخت واژگانی و اصطلاحی مبانی ۴۱

انواع مبانی ۴۱

۴۲.....	مبانی هستی‌شناختی قرآن.....
۵۰.....	مبانی انسان‌شناختی.....
۵۲.....	هویت، ماهیت و عوالم وجودی انسان.....
۵۴.....	مراتب و مراحل نفس یا روان.....
۵۷.....	وحدت و یکپارچگی انسان.....
۵۷.....	جایگاه انسان در جهان هستی.....
۶۳.....	نقد و بررسی مبانی انسان‌شناختی دیگر.....
۶۶.....	ریشه لغوی اومانیسم.....
۶۶.....	ارکان و پیامدهای اومانیسم.....
۶۸.....	گستره حیات انسان.....
۷۲.....	مرگ، پایان حیات جسم نه غایت زندگی انسان.....
۷۳.....	خطوط کلی انسان‌شناسی تعلیم و تربیت.....
۷۵.....	مبانی معرفت‌شناختی در قرآن.....
۷۸.....	پیشینه و نقد و بررسی آرای اندیشمندان معرفت‌شناسی.....
۸۶.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۸۸.....	چکیده مطالب فصل.....
۹۱.....	پرسش‌ها.....

فصل سوم: اهداف و شیوه‌های تعلیم و تربیت

۹۳.....	اهداف.....
۹۳.....	اهداف تعلیم و تربیت.....
۹۵.....	روش‌های تعلیم و تربیت اسلامی.....
۱۱۴.....	روش‌های نادرست تعلیم و تربیت.....
۱۱۹.....	چکیده مطالب فصل.....
۱۲۰.....	پرسش‌ها.....

فصل چهارم: تعلیم و تربیت از منظر نظریه پردازان و مکاتب مختلف

اهداف	۱۲۳
افلاطون و تعلیم و تربیت	۱۲۴
ارسطو و تعلیم و تربیت	۱۲۵
مکاتب بشری و تعلیم و تربیت	۱۲۶
ایده آلیسم و تعلیم و تربیت	۱۲۶
رنالیسم و تعلیم و تربیت	۱۲۶
اومانیزم و تعلیم و تربیت	۱۲۷
اگزیستانسیالیسم و تعلیم و تربیت	۱۲۸
اتمیسم و تعلیم و تربیت	۱۲۸
پوزیتیویسم و تعلیم و تربیت	۱۲۹
ماتریالیسم و تعلیم و تربیت	۱۳۰
رمانتیسم و تعلیم و تربیت	۱۳۱
لیبرالیسم و تعلیم و تربیت	۱۳۱
پراگماتیسم و تعلیم و تربیت	۱۳۲
فمینیسم و تعلیم و تربیت	۱۳۵
نظریه پردازان تعلیم و تربیت اسلامی	۱۳۶
ابن سینا و تعلیم و تربیت	۱۴۰
ابن خلدون و تعلیم و تربیت	۱۴۲
موانع یادگیری	۱۴۳
رنالیسم اسلامی و تعلیم و تربیت	۱۴۵
رویکردهای تعلیم و تربیت اسلامی	۱۴۶

فصل پنجم: بررسی تطبیقی تعلیم و تربیت در جهان معاصر و تربیت اسلامی

اهداف	۱۵۱
-------------	-----

۱۵۲	تعلیم و تربیت در جهان معاصر
۱۵۶	نظریه پردازان جدید تعلیم و تربیت
۱۵۷	ماریا مونته سوری و تعلیم و تربیت
۱۶۳	بررسی آراء و عقاید ژان ژاک روسو
۱۶۷	نقد و بررسی رویکردهای تعلیم و تربیت معاصر
۱۶۸	تعلیم و تربیت اسلامی
۱۷۳	اگزستانسیالیسم رفوگرایان و نفی سرشت مشترک
۱۷۶	نقد و بررسی آراء جبرگرایان دوران معاصر
۱۷۸	نیازهای انسان
۱۷۸	انواع و اقسام نیازها
۱۷۹	فهرست نیازهای روانی و عاطفی
۱۸۶	منابع تأمین نیازهای انسان
۱۸۷	مراحل تعلیم و تربیت در خانواده
۱۸۸	ضرورت های تغییر در نظام تعلیم و تربیت خانواده
۲۰۵	چکیده مطالب فصل
۲۰۷	پرسش ها

فصل ششم: سند تحول راهبردی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران

۲۰۹	اهداف
۲۱۰	سند تحول راهبردی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران
۲۱۴	مدرسه در افق چشم انداز
۲۳۷	چکیده مطالب فصل
۲۳۸	پرسش ها
۲۳۹	فهرست منابع

پیش گفتار ناشر:

از آنجا که ارتقای کمی و کیفی نظام آموزش‌های علمی- کاربردی و اعتلای امر آموزش و پژوهش به عنوان یکی از راهبردهای اصلی آموزش عالی در توسعه کشور تبیین شده است، دانشگاه با هدف اصلاح هرم شغلی و تربیت نیروی انسانی ماهر در بخش‌های مختلف تأسیس گردیده است.

این دانشگاه با توجه به رسالت خود، مبنی بر آموزش و پژوهش در مرزهای فناوری و ایجاد اشتغال و همچنین به دلیل تفاوت ماهوی با آموزش‌های رایج دانشگاهی و بومی کردن دانش‌های منطقه‌ای، به منابع آموزشی در رشته‌های خاص نیز مبرم دارد، لذا تألیف و انتشار جزوات و کتب درسی تخصصی رشته‌های مختلف در دستور کار قرار گرفته است. انجام این امر در چنین سطح گسترده‌ای، کاری بس بزرگ و دشوار است که اراده و همتی بزرگ می‌طلبد.

مرکز آموزش‌های عالی آزاد و علمی دانشگاه جامع علمی- کاربردی با استعانت از خداوند بزرگ، همت و همکاری استادان، مؤلفان و دست‌اندرکاران، امده در این کتاب، صاحب‌نظران و مدرسان در راستای حفظ، صیانت و توسعه نظام آموزش‌های علمی- کاربردی با پیشنهادهای ساده خود ما را در ارتقای کیفیت علمی این جزوات و کتب، یاری دهند.

در اینجا لازم است از ریاست محترم دانشگاه، جناب آقای دکتر عبداللہ پورعباس، معاونت آموزش، جناب آقای دکتر رجبعلی برزویی، رئیس مرکز آموزش‌های عالی آزاد و آموزش‌های علمی، جناب آقای مهندس علی معصومیان کلشتری، اعضای محترم کمیته برنامه‌ریزی منابع آموزشی و انتشارات مرکز آموزش‌های عالی آزاد و آموزش‌های خاص متشکل از رئیس کمیته جناب آقای دکتر سید صاحب سادات حسینی، دبیر کمیته جناب آقای محمدعلی صنعتی نجار، آقایان دکتر هادی تدین و دکتر ماشاءالله واشقانی فراهانی و سایر اعضا که تسهیلات و هدایت‌های بی‌دریغ این عزیزان نقش مهم و اساسی در شکل‌گیری و چاپ این محتوای درسی داشته است و نیز از زحمات گردآورنده، آقای دکتر علی محمدی آشنانی و آقای صابر خالقی تشکر نماییم.

این محتوا به عنوان منبع درسی برای درس "تعلیم و تربیت اسلامی در خانواده" در اختیار مدرسان و دانشجویان قرار می‌گیرد.

کمیته برنامه‌ریزی منابع آموزشی و انتشارات مرکز آموزش‌های عالی آزاد و آموزش‌های خاص

پیش‌گفتار مؤلف:

انسان برای زنده ماندن، زیستن و تداوم حیات فردی خود، به تعلیم و تربیت نیازمند است. همچنین انسان به دلیل برخورداری از سرمایه‌ها، استعدادها، گوناگون و نیازهای فراوان فردی، به شناخت سرمایه‌ها، استعدادها و نیازهای خود و کسب مهارت‌های لازم برای شکوفایی و مدیریت خود، به تعلیم و تربیت نیازمند است؛ بدین جهت است که گفته می‌شود: کودک انسانی، با تعلیم و تربیت، فراگیری، پرورش و رشد استعدادهایش به یک «انسان» تبدیل می‌شود و بدین‌رو است که تعلیم و تربیت انسان از زمان تولد، بلکه قبل از تولد آغاز می‌گردد و تا پایان عمر او تداوم می‌یابد. از سوی دیگر، به دلیل این که موجودی اجتماعی است، در مواجهه منطقی با مسائل اجتماعی، نیز نیازمند داشتن دانش و آگاهی و مهارت‌های لازم، در آن حوزه است.

برابر پژوهش‌های جامع‌تر، برای چهار ساحت و نظام وجودی شامل: ۱. ساحت شناختی؛ نظام افکار و باورها، ۲. ساحت احساسی؛ نظام احساسات و عواطف، ۳. ساحت ارادی؛ نظام اهداف و خواسته‌ها، ۴. ساحت عملی یا نظام کنش‌ها و واکنش‌ها؛ شامل گستره ارتباطات است. پایه، اساس و بنیان این ساحت و نظام‌های چهارگانه، در خانواده شکل می‌گیرد؛ بدینسان خانواده، ارائه نقش، جایگاه و تأثیری بی‌همتا و بدون جایگزین در تعلیم و تربیت انسان است.

آری! آینده و سرنوشت کودکان به شرایط و طرز عمل خانواده‌ها بستگی دارد؛ زیرا اولین حوزه تعلیمی و تربیتی که انسان، تجربه می‌کند، خانواده است و اولین معلمان و مربیان وی، والدین و سپس اعضای دیگر خانواده او هستند. خانواده، منبع اصلی انتقال عقاید و باورها، ارزش‌های اخلاقی، مهارت‌های اساسی، رفتارها، عادت‌ها و میراث فرهنگی به فرزندان است. بدین‌رو، در جوامع مختلف، خانواده مسئول حفظ نسل، انتقال کردن فرزندان، ایجاد محیط صمیمی و با مهر و محبت برای پرورش انسانی شایسته و شاداب محسوب می‌شود.

خانواده در شکل‌گیری ارزش‌های فرهنگی و عقاید و باورهای اساسی فرزندان، نقش اصلی دارد و بر هر نوع روابطی که فرد یا عوامل و نهادهای اجتماعی دیگر از جمله آموزش و پرورش بر افراد دارد، تأثیر می‌گذارد.

بر همین اساس است که در طول تاریخ حیات بشری، همواره خانواده، به عنوان نخستین نهاد تعلیم و تربیت فرزندان مطرح بوده است و این نقش، همچنان برای خانواده در اغلب جوامع، تداوم یافته است. لذا خانواده در عین این که کوچک‌ترین نهاد اجتماعی در جامعه است، با توجه به کارکردهای اساسی و متعددی که بر عهده دارد؛ از

جمله مهم‌ترین نهادها به شمار می‌رود. بدین رو آگاهی یا عدم توجه والدین به سالم‌سازی محیط روانی و عاطفی فرزندان و احیاناً فقدان روابط مناسب میان اعضای خانواده، فرزندان را با کمبودهای شدید عاطفی، روانی، اجتماعی و ارتباطی، رو به رو می‌سازد.

با عنایت به جایگاه، نقش و تأثیرات مهم، عمیق و بی‌بدیل خانواده در تعلیم و تربیت کودکان، موضوع تعلیم و تربیت در خانواده از جمله موضوعات مهمی است که تقریباً تمامی جوامع آن را با اهمیت دانسته و از آن به عنوان یکی از موضوعات اساسی و پایه‌ای و یکی از کارکردهای مهم خانواده یاد می‌کنند.

تعلیم و تربیت فرزند است که بخشی از این فرایند، شناخت هستی، انسان، معرفت، استعداد، نیاز و هدف‌گذاری در امر تعلیم و تربیت است. در این میان، فلسفه‌ها، مکاتب، ایدئولوژی‌ها و نظام‌هایی با نظریات مختلف؛ هر کدام دارای ایده‌ها، روش‌ها، مفاهیم، نگاه‌تی هستند. اسلام نیز به عنوان یک نظام فکری خاص مشتمل بر عقاید، اخلاق، عبادات و قوانین فردی و اجتماعی در حوزه‌های مختلف، دارای بینش، اهداف و روش‌های خاص و ویژه‌ای برای تعلیم و تربیت است.

محتوای درسی که پیش رو دارید تلاش می‌کند با توفیق تبیین فرایند تعلیم و تربیت اسلامی در خانواده، در افزایش دانش و مهارت دانشجویان عزیز و گرامی در این حوزه، مؤثر واقع گردد. خداوند بزرگ را می‌خوانیم که این گام کوچک را مفید قرار دهد.

تهران - بهار ۱۳۹۳

علیر محمدی آشنائی - صابر خالقی